

عنوان مقاله: شیوه های صحیح تشویق و تنبیه کودکان

محقق: فاطمه دهقان خلیلی

استاد راهنما: سرکار خانم تراب ی

سال: بهار ۱۴۰۱

#### چکیده

فرزندان امانت و ودیعه الهی نزد پدر و مادرها هستند والدین برای تربیت آنها باید تمام تلاش خود را به کار گیرند و مطالعه و تحقیق کنند تا این مسئولیت خطیر و ارزشمند را به بهترین شکل انجام دهند. هدف این تحقیق چگونگی استفاده از دوایزار موثر در امر تربیت یعنی تشویق و تنبیه به گونه ای است که در سعادیت کودکان موثر واقع شود. ضرورت این تحقیق از انجام شخص میشود که نداشتن برنامه در امر تربیت والدین را دچار سردرگمی میکند بنابراین این مقاله بران است تا شیوه های صحیح تربیت را بیان کند. برای دستیابی به این مهم از روش مطالعه و کتابخانه ای استفاده شده است. تربیت صحیح در موفقیت و سعادت آینده جوان ما موثر است. همچنین تشویق و تنبیه اصولی، صحیح و بجا نقش بسزایی در شکوفایی استعداد های کودکان و افزایش اعتماد بنفس در آن ها و... دارد.

واژگان کلیدی: تربیت تربیت دینی تشویق تنبی ه

### سوال اصلی:

تشویق و تنبیه چگونه در تربیت صحیح تاثیرگذار است؟

سوال فرعی:

۱: نقش تشویق در تربیت صحیح کودکان چگونه است؟

۲: چگونه تنبیهی مناسب و بازدارنده است؟

### مقدمه

هر انسانی طبعاً خودش را دوست دارد و می خواهد دیگران به شخصیت او احترام بگذارند و از او قدردانی کنند. خداوند این توانایی را به انسان بخشیده که با تربیت (می تواند بسیاری از استعداد های درونی خود را شکوفا کند. البته مراد ما از تربیت تربیت دینی است. تربیت دینی است که سعادت جامعه و همچنین سعادت فرد را در دنیا و آخرت تضمین میکند. با قرار گرفتن در مسیر تربیت صحیح دینی انسان ب بالاترین مرتبه هستی یعنی خدایی شدن میرسد. در این میان خانواده که مهم ترین بنای آن والدین است مهم ترین نقش را در تربیت صحیح کودکان خود دارد. برای تربیت صحیح والدین نیاز به ابزار دارند. که از جمله آن تشویق و تنبیه است. تشویق درست، به جا و به موقع باعث رشد اعتماد به نفس در انسان می شود. تشویق بر خلاف تنبیه که از عوامل بازدارنده است عاملی ترغیب کننده است که به انسان نیرو می دهد در روان شناسی و تعلیم و تربیت، امر تشویق و تنبیه یکی از عوامل و محرک های مهم یادگیری شمرده می شود. تشویق و تنبیه گستره وسیعی از فعالیت ها را در بر می گیرد. و بر بسیاری از شاخص های دیگر نیز اثر می گذارد. این تحقیق بر اساس منابع تربیتی، روانشناسی، آیات و روایات اسلامی و به روش کتابخانه ای تدوین شده است.

### پیشینه

تربیت صحیح از جمله عوامل مهمی است که در آینده انسانها نقشی اساس و مهم دارد. بخاطر اهمیت وافر این موضوع پژوهشگران زیادی درمورد شیوه های تربیت صحیح و استفاده از ابزار تشویق و تنبیه کتاب ها مقالات و پایان نامه های زیادی را جمع آوری و تدوین کرده و در اختیار همگان قرار داده اند که در ذیل به برخی از آن ها اشاره میکنیم:

در کتاب تربیت فرزند نوشته حبیب الله فرحزاده که در سال ۱۳۹۵ از قم نشر عطش منتشر شده است به موضوع کودکان و تربیت خانوادگی پرداخته است.

کتاب خانواده و تحول در تربیت نوشته رضا فرها دیان منتشر شده در تابستان ۱۳۸۷ از انتشارات مقدس جمکران هم به نقش و تاثیر معلم و مدرسه و هم خانواده در امر تربیت پرداخته است.

امیر حسین و مائده مسعودی راد و بهنام رسولی در مقاله خود با عنوان بررسی نقش تشویق و تنبیه که در ششمین دوره از نشریه نخبگان علوم و مهندسی در سال ۱۴۰۰ به چاپ رسید، تشویق و تنبیه را به عنوان دو مولفه تربیتی فرزندان مورد بررسی قرار داده اند.

مقاله تشویق و تنبیه در اسلام نوشته زهرای ریختان در سال ۱۳۹۶ نیز در مورد این موضوع تحقیق و بررسی کرده و نتایج را در مقاله خود آورده است.

در پایان نامه نظام تشویق و تنبیه در قرآن و سنت نوشته رضا مصطفوی باراهنمایی استاد محمد جواد اسکندرلو در سال ۱۳۹۵ که در فصل تدوین شده است از اهمیت تشویق و تنبیه از منظر اسلام و روایات سخن به میان آمده است.

## فصل اول

(نقش تشویق در تربیت صحیح)

### الف: تربیت در لغت

تربیت در لغت به معنی پروردن ادب و اخلاق را به کسی آموختن است (فرهنگ معین ج ۱ ص ۲۳۷)

### ب: تربیت در اصطلاح

در عبارت فقها اصطلاح خاصی در تعریف تربیت یافت نشد و منظور از این واژه همان معنای لغوی آن میباشد. از آن جهت که به زنی که بچه ای را شیر میدهد و او را نظافت و نگهداری میکند (مربیّه گویند). جواهر الکلام محمد حسن نجفی ج ۶ ص ۲۳۱)

در اصطلاح حقوقی نیز تربیت به معنای پرورش روحی و اخلاقی طفل به کار رفته است (سید حسن امامی حقوق مدنی)

تربیت دینی فرآیندی است که آدمی را برای نحوه خاصی از حیات (به تعبیر علامه جعفری حیات معقول (مهیامی سازد) حسینی ص ۸۹). این نحوه زندگی، بر مبنای اصول، قواعد و راهبردهای از پیش تعیین شده شکل میگیرد که از طریق دین و شریعت به آدمی میرسد.

### ج: تشویق در لغت

تشویق، واژه ای عربی از باب «تفعیل» و ماده ی «شوق» است در لغت عرب چنین آمده است:

الشوق: نزاع النفس الى الشيء .

کشاندن نفس آدمی به سوی امری.

همچنین گفت ه اند:

تشویق به معنای به شوق آوردن و راغب کردن به چیزی و کسی را در امری ستودن و به چیزی دلگرم کردن است.(فرهنگ معین، ج ۲، صص ۱۰-۱۵)

#### د: تشویق در اصطلاح

شوق نتیجه ی دریافت محبت است ، پس تشویق را می توان هرگونه رفتار یا عملی دانست که شخصی برای خوش آیند دیگری انجام می دهد. به عبارت دیگر ،تشویق گونه ای پاداش و به کار بردن عامل یا عواملی است که فرد را به نیکوکاری وادارد. تشویق برای ارایه ی محبت صورت می گیرد و نشان ه ی اعلام رضایت و پذیرش رفتار دیگری است.

تشویق، ره آورد به کار بستن را ه کاری تربیتی است که برای ایجاد، اصلاح یا تثبیت يك رفتار صورت می گیرد. تشویق، پاداشی کلامی، اشاره ای، ماد ی یا معنوی است که فرد را به سمت و سو ی معینی ترغیب می کند.(غلامرضا دولتی، پایان نامه کارشناسی ارشد،ص ۲۸)

#### ه: تشویق در نگاه قرآن و اسلام

از جمله روش هایی که در تربیت صحیح دینی موثر است تشویق به کاره ای خوب است .تشویق در روح و انسان اثر میگذارد و فرد را به انجام کار خوب ترغیب میکند.بدون تردید تشویق از مهم ترین ارکان روانشناسی ترب یتی است. همه انسانها در زندگی برای داشتن انگیزه به تشویق نیاز دارند . اصل تشویق به عنوان امری مسلم در تربیت شناخته شده است.

### ۳-د- اثر بخشی فوری

از فواید دیگر تن بیه اثر بخشی فوری آن بر روی فرد است. کودکی را در نظر بگی رید که در خانه یا مدرسه شرارت می کند، مزاحم دیگران است، سر و صدا به راه انداخته، شاید آشوبی که او به پا کرده اجازه ندهد که کودک به خوداید و دست از عمل نادرستش بردارد. در چنین صورتی یک تنبیه حساب شده، می تواند محیطی را ساکت و آرام کند. جلوی آشوب و آتش افروزی های او را بگیرد.

### ۴-د- تضعیف رفتار

تنبیه در مواردی می تواند نقش ضعیف کننده ای را برای رفتار کودکان ایفا کند، و کودک به مرور نسبت به آن رفتار بی اعتنا شده و در نتیجه آن رفتار در کودک کمر

### ۵-د- روشهای تنبیه غلط

### ۱-پ- تنبیه بدنی

یقین داشته باشید که انجام هرگونه تنبیه بدنی از جمله کتک زدن، هل دادن و... هیچ تأثیر مثبتی در تربیت کودک نخواهد داشت. اگر نمیتوانید خشم خود را در مقابل رفتار نادرست کودک به درستی مدیریت کنید، بهتر است به خود یادآوری کنید که اکثر رفتارهای اشتباه کودکان از سر کنجکاوی و بی تجربگی است. همچنین استفاده از تکنیکهایی مثل قانون ۵ ثانیه یا تغییر حالت مثلاً از ایستاده به نشسته به کنترل بهتر خشم شما کمک خواهد کرد.

### ۲-پ- تنبیه احساسی

«اگه دختر بدی بشی، دیگه مامانت نیستم»...

«اگه حرفم رو گوش نکنی، دوستت ندارم»...

جملاتی از این قبیل به کودک حس ناکافی بودن و عدم امنیت را القا میکنند. این حس موجب نیاز بیشتر کودک به توجه و در پی آن لجبازی بیشتر کودک خواهد شد. کودکی که چنین جملاتی را از والدینش بشنود؛ با خود میگوید «من که بچه‌ی بدی هستم، پس بذار این کار رو هم بکنم.» پس هرگز کودک را تهدید نکن یا به او برجسب نزنید.

#### پاپ- تنبیه افراطی

والدینی که با انجام هر اشتباه کوچک، کودک را شدیداً تنبیه می‌کنند؛ در واقع تنبیه خود را بی‌اثر قرار می‌دهند. تنبیه افراطی کودک باعث برداشته شدن مرزهای بین والد و کودک شده و کودک را گستاخ میکند. همچنین استفاده از روشهای تنبیهی شدید مثل کتک زدن و غیره، همانطور که پیشتر گفتیم؛ تأثیر بدی بر روح و روان کودک خواهد داشت.

#### پاپ- تنها گذاشتن کودک

اگر شما برای تنبیه کودک از تنها گذاشتن در اتاق استفاده میکنید؛ باید بدانید که این روش فقط موجب ترس بیشتر کودک میشود و از آنجاکه هیچ تأثیری در درک کودک از خطای خود ندارد؛ پس به بهبود رفتارهای او کمکی نخواهد کرد.

#### ت: روشهای تنبیه درست

## نکته- تنبیه با دلی ل

اگر فرزندتان خطایی مرتکب شد و خواستید به او نشان دهید که رفتار ش اشتباه بوده است؛ بهتر است حتما با لحن قاطعانه (نه با فریاد زدن) دلیل ناراحتی یا عصبانیت خود را به کودک بگویید. برای این کار بهتر است واضح و روشن از جملهی زیر استفاده کنید:

“تو این کار را — کردی (توضیح کار اشتباه کودک) و کارت به این دلیل — (توضیح دلیل اشتباه بودن کار کودک) بد بود. و من از تو — (عصبانی/ناراحت/غمگین و...) هستم.”

## نکته- قاطع بودن در تنب ی ه

اگر تنبیهی صورت میگیرد؛ باید به شکل قاطعانه باشد. یعنی نباید برای تنب یه کردن کودک عذاب وجدان بکشید و سپس به دلیل این عذاب وجدان از او عذرخواهی کنید. چون این رفتار به کودک یاد م ی دهد که در واقع رفتار او هیچ مشکلی نداشته و این شما بودید که به اشتباه او را تنبیه کردهاید.

همچنین شما و همسرتان باید به عنوان دو وال د کودک، در تنبیه هم نظر باشید.

نباید وقتی یکی از والدین کودک را تنب یه م ی کند؛ والد دیگر از کودک دفاع کند.

این کار به اصطلاح باعث “دوتربیتی شدن کودک” م ی شود

## ح:تشویق موثرتر است یا تنب یه ؟

از آنجا که اثرگذارتر بودن تشویق نسبت به تنبیه به اثبات رسیده است؛ متخصصین معتقد هستند که برای تأثیرگذاری بیشتر تنبیه و تشویق، باید از نسبت ۲۰-۸۰ استفاده کرد. یعنی در ۸۰ درصد مواقع باید به رفتار صحیح کودک توجه کرده و آن را تشویق کنید. و تنها در ۲۰ درصد مواقع با توجه به رفتار ناصحیح کودک، باید از روشهای تنبیهی کمک بگیرد.

## نتیجه

همانطور که در مقاله بیان شد، تشویق و تنبیه هر دو از نیازهای تربیتی کودک هستند. اما بهتر است تا با رویکرد مثبت‌اندیشانه، به جنب‌های مثبت شخصیت کودک توجه بیشتری داشته باشید و او را تشویق کنید. تشویق و تنبیه دو ابزار لاینفک وجدانشدنی از امر تربیت هستند و والدین باید بدانند که چگونه و کجا از این ابزارها استفاده کنند. تشویق و تنبیه مناسب موجب نیروبخشی، احساس ارزشمندی، احیا شخصیت کودک، شکوفایی استعدادها، وجودآورنده امیدواری در زندگی، انگیزه تلاش برای بهبود وضعیت موجود، رشد اعتماد بنفس، اصلاح رفتار و... میشود.

## منابع

۱. قرآن کریم

۲. احسانی محمد. نقش مادران در تربیت دینی فرزندان. قم. دفتر عقل. ۱۳۸۷

۳. حسین پور رضا. کتاب تنبیه و تشویق کودکان خردسال. تهران. لک. ۱۳۸۹

۴. حسینی داوود. جایگاه تشویق و تنبیه در اسلام. قم. صداوسیما جمهوری اسلامی ایران. ۱۳۸۱

۵. خزعلی ابوالقاسم. تربیت از دیدگاه قرآن. مشهد. دانشگاه علوم اسلامی رضوی. ۱۳۷۴

۶. رضایی اصفهانی محمدعلی. فلسفه احکام و تربیت. قم. پژوهش های نفس و علوم و قرآن. ۱۳۹۱

۷. فرحزاد حبیب الله. تربیت فرزند. قم. عطش. ۱۳۹۵

۸. مازندرانی سیدمحمدشیر. مبانی تربیتی عرفانی. اصفهان. مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان. ۱۳۸۷